Stevige lokale teams: organiseren we deze keer ook de informele steun?

De beweging naar voren vraagt meer dan professionele hulp dichter bij gezinnen brengen. Ze vraagt ook om het versterken van de onderlinge sociale steun. Dat begint bij het verbinden van mensen.

Mathilde Veenstra | 24 november 2026

Een les uit de decentralisatie

In 2015 kregen gemeenten de verantwoordelijkheid voor de jeugdhulp. De gedachte was dat we, door dichter bij gezinnen te staan, problemen eerder zouden signaleren en sneller passende ondersteuning konden bieden. Daarmee wilden we voorkomen dat problemen groter werden en minder beroep hoeven doen op zwaardere jeugdhulp. Ook het versterken van de eigen mogelijkheden van gezinnen en hun sociale netwerk was een belangrijk onderdeel van deze beweging.

In de jaren voorafgaand aan de decentralisatie werkte ik als procesmanager aan de ontwikkeling van het Centrum voor Jeugd en Gezin en de integrale toegang. We besteedden veel aandacht aan de samenwerking tussen professionals, gezamenlijke werkwijzen en de voorbereiding op de nieuwe gemeentelijke taken. Als ik daarop terugkijk, realiseer ik me hoe sterk onze aandacht uitging naar het organiseren van professionele hulp. Het mobiliseren en versterken van informele steun rondom gezinnen kreeg destijds niet genoeg aandacht.

Ruim tien jaar later is de beoogde transformatie nog altijd onvoldoende gerealiseerd. De druk op de jeugdhulp is toegenomen en gemeenten zoeken naar manieren om ondersteuning toegankelijk en betaalbaar te houden. Met de ontwikkeling van stevige lokale teams staan we opnieuw voor belangrijke keuzes. De vraag is hoe we voorkomen dat we oude wijn in nieuwe zakken doen.

Wat brengen we eigenlijk naar voren, hulp of steun?

In mijn werk bij gemeenten, in de jeugdhulp en bij welzijnsorganisaties heb ik ervaren hoe sterk de manier waarop we ondersteuning organiseren, bepaalt welke antwoorden gezinnen krijgen. Meer dan we ons misschien realiseren. Wanneer de toegang vooral vanuit professionele hulpverlening is ingericht, worden ook vragen die in het dagelijks leven kunnen worden opgevangen gemakkelijk als hulpverleningsvragen benaderd. Dat kunnen we de professionals niet kwalijk nemen. Zij zijn opgeleid om problemen te signaleren, te analyseren en op te lossen. Maar daarmee wordt de druk op de professionele hulpverlening niet verminderd.

Stevige lokale teams moeten gezinnen eerder helpen, breed naar hun situatie kijken en zelf passende ondersteuning bieden. Daarvoor is deskundigheid nodig. Professionals zijn opgeleid om problemen te signaleren, te analyseren en aan te pakken. Wanneer zij eerder bij gezinnen betrokken raken, zien zij ook eerder waar gezinnen tegenaan lopen en gaan zij vanuit hun deskundigheid aan de slag. Dat is hun opdracht en verantwoordelijkheid.

In de landelijke kaders voor stevige lokale teams krijgt deze brede verklarende analyse een belangrijke plaats. Maar laten we een even belangrijke plaats geven aan het verkennen, mobiliseren en waar nodig organiseren van sociale steun rondom gezinnen.

Wie zijn er betrokken? Op wie kunnen ouders terugvallen? Welke mogelijkheden zijn er om bestaande contacten te versterken? Deze vragen horen vanaf het eerste contact bij de ondersteuning van gezinnen.

Gezinnen die kampen met financiële zorgen, eenzaamheid of weinig steun uit hun omgeving hebben soms vooral behoefte aan iemand die regelmatig langskomt, luistert, een handje helpt of iets met de kinderen onderneemt. Iemand die betrokken blijft, vertrouwen opbouwt en op wie ouders kunnen terugvallen. Wie deze vorm van steun wil versterken, moet zorgen dat zij daadwerkelijk beschikbaar komt voor gezinnen die haar nodig hebben. Dat kan voorkomen dat de behoefte aan steun wordt beantwoord met hulp.

Informele steun ontstaat niet vanzelf

Veel gezinnen hebben mensen om zich heen op wie ze kunnen terugvallen, maar dat geldt lang niet voor iedereen. Familie woont soms ver weg, een beroep doen op je buren is al lang niet meer vanzelfsprekend en niet iedereen heeft vrienden die kunnen helpen. Vooral voor gezinnen die op meerdere gebieden zorgen en stress ervaren, is het moeilijk om contacten te onderhouden of op te bouwen. Hulp vragen kan lastig zijn, zeker wanneer schaamte of eerdere negatieve ervaringen een rol spelen. Vaak weten mensen in hun omgeving niet wat er speelt of hoe zij iets kunnen betekenen.

Onderzoek bevestigt dat het betrekken van steunfiguren niet vanzelf gaat. In de recente kennisspecial *De kracht van sociale steun* beschrijft Augeo Foundation hoe belangrijk betrouwbare volwassenen zijn voor de ontwikkeling en veerkracht van kinderen en jongeren. Het blijkt dat bestaande steunfiguren in de jeugdhulp nog te weinig worden betrokken. Ouders en jongeren vinden het soms moeilijk om hulp te vragen en professionals weten niet altijd hoe zij mensen uit de omgeving kunnen betrekken.

In gesprekken over informele steun hoor ik regelmatig dat deze haar informele karakter zou verliezen zodra we haar gaan organiseren of coördineren. Daar zit een belangrijke denkfout. Waarom zou steun niet informeel zijn als het is georganiseerd? We willen dat het netwerk meer ondersteuning biedt, maar wat als dat netwerk niet beschikbaar is? Dan moeten we het organiseren en investeren in het tot stand brengen van de relaties.

Dat vraagt om mensen die samen met gezinnen hun netwerk verkennen, bestaande contacten helpen versterken en nieuwe verbindingen mogelijk maken. Het organiseren van informele steun verandert niets aan de persoonlijke betrokkenheid die daaruit ontstaat. De waarde van de steun ligt in de relatie tussen mensen, ongeacht hoe zij met elkaar in contact zijn gekomen.

Wat vraagt dit van stevige lokale teams?

In de landelijke afspraken over stevige lokale teams wordt het belang van de verbinding met de sociale en pedagogische basis nadrukkelijk benoemd. De vraag is hoe gemeenten en uitvoeringsorganisaties dit in de praktijk gaan organiseren. Daarvoor moeten zij duidelijke keuzes maken. Hoe wordt de samenwerking tussen lokale teams, welzijnsorganisaties en andere betrokken partijen geregeld? En welke middelen zijn beschikbaar om deze ondersteuning duurzaam te organiseren?

Het opbouwen van informele netwerken kost tijd en vraagt deskundigheid. Vrijwilligers moeten worden geworven en begeleid, contacten moeten groeien en gezinnen moeten erop kunnen

vertrouwen dat iemand betrokken blijft. Deze werkzaamheden verdienen een herkenbare en structureel gefinancierde plek binnen het lokale sociaal domein.

Het aanstellen van een coördinator voor informele steun betekent niet automatisch dat professionals anders gaan werken. Om deze beweging op gang te brengen, moet het verkennen en versterken van het sociale netwerk een vanzelfsprekend onderdeel worden van de werkwijze van het lokale team. Hoe we dat in de dagelijkse praktijk voor elkaar krijgen, is nog best een zoektocht. Bij de inrichting van stevige lokale teams moeten we daarom ook kijken wat professionals nodig hebben om deze werkwijze eigen te maken en hoe coördinatoren voor informele steun daaraan kunnen bijdragen.

Bouw voort op wat er al is

In veel gemeenten is al een waardevolle basis voor informele gezinsondersteuning opgebouwd. Er zijn verschillende aanpakken, deskundige coördinatoren, toegeruste vrijwilligers. Er liggen kansen om verschillende vormen van informele gezinsondersteuning beter met elkaar te verbinden. Niet de afzonderlijke aanpak, maar wat een gezin nodig heeft zou daarbij leidend moeten zijn.

Het is zaak om bestaande deskundigheid en coördinatie breder in te zetten en de samenwerking tussen betrokken organisaties te versterken. Benut de ervaring die er al is met het organiseren van informele gezinsondersteuning, het opleiden en begeleiden van coördinatoren en het bewaken van kwaliteit en resultaten. Dat vraagt om heldere afspraken over verantwoordelijkheden, samenwerking en structurele financiering.

Met de decentralisatie van 2015 is de beweging naar een sterke sociale basis ingezet. We hebben veel geïnvesteerd in het dichter bij gezinnen organiseren van professionele hulp. Maar de afgelopen jaren hebben ons geleerd dat het nodig is om meer naar voren te brengen dan alleen de professionals. Nu moeten we organiseren dat sociale steun beschikbaar is, zodat niet elke vraag om steun met hulp beantwoord wordt.
Zorg ervoor dat professionals die steun kunnen activeren, mobiliseren en waar nodig organiseren.

Laten we samen oplopen om gecoördineerde informele steun een vaste plek te geven binnen stevige lokale teams. Zo bouwen we aan een stevige sociale basis voor gezinnen en een kansrijke start voor kinderen.

Verder lezen

Sociaal en Cultureel Planbureau (2020) – Sociaal domein op koers?.
Sociaal en Cultureel Planbureau (2021) – Sociale netwerken van ouders.
CBS (2026) – Opnieuw minder jongeren met jeugdzorg.
VNG (2026) – Convenant Stevige Lokale Teams.
Nederlands Jeugdinstituut – Hoe kom je tot een passende opdracht voor het wijkteam?.
Augeo Foundation – De kracht van sociale steun, hoofdstuk 5.
Sociaal Werk Nederland – Hoe sociaal werk informele steun voor gezinnen kan versterken.